

Projektivní metody v dětské klinické psychodiagnostice

Přehled projektivních metod:

1. *Rorschach*
2. *TAT (= CAT – zvířata; CAT – H – lidi)*
 - v zahraniční verzi nerozšířili se u nás – Projektivní interview – Michal
 - CATO = CAT – Opařany (Boš, Strnadová) – má největší popularitu
3. *Doplňování vět*
4. *Doplňování příběhů (varianta TAT např. pro děti se zrakovými vadami)*
5. *Scénické techniky*
 - a, Staabsová – Scénotest (rodinný život)
 - b, Bühlerová – Test světa
 - možné dobře použít i u dětí s vadou sluchu, řeči, motoriky
6. *Výtvarné techniky*
 - kresba postavy
 - kresba rodiny
 - kresba začarované rodiny
 - Baum test
7. *Tři přání (miniaturní motivační dotazník)*

Konkrétní testy:

1. Rorschach

- metoda lze použít od 3-4 let, do 6 let modifikovat instrukce: „Budeme si hrát s obrázky.“ „Co na tom obrázku vidíš?“ „A vidíš tam ještě něco?“
- do 5 let je Rorschach ukazatelem vývojových procesů (percepce, emotivita, konceptualizace, schopnost pracovat s cizím dospělým)
- malé děti kolem 10 ti obrázků, perseverují 1 odpověď
- v předškolním věku – různé úzkosti, strachy (strašidla, bubáci, čerti, pavouci); mírně klesá perseverace, více determinant než dříve
- ve školním věku – 6-10 let – přibývají D, Dd; B, BT se objevují, banální odpovědi
- po 10. roce se protokoly začnou podobat protokolům dospělých
- **diagnostické použití R.:**
 - 1, vývojová úroveň
 - 2, diagnostika emocionálních poruch – zachycuje:
 - a, citovou deprivaci
 - b, anxiózní syndrom
 - c, depresivní syndrom
 - d, hraniční organizace osobnosti

2. TAT – u dětí

- hlubší poznání vnitřního světa, způsob adaptace, obran

a, *Bellok – CAT (dětský apercepční test)*

- obrázky zvířat, neuplatnil se
- původní předpoklad – děti se lépe projikují do zvířat – platí jen v omezené míře u mladších dětí

b, *Bellok – CAT – H*

- s obrázky lidí, také se nerozšířil

c, *Boš – Strnadová – CAT – O (dětský apercepční test Opařany)*

- předpoklad – vyprávěný příběh = výtvar probanda = výpověď o testovaném samém

Administrace TAT

- u školních dětí předložíme obrázky a hned zapisujeme – příběh, šok. reakce a chování probanda
- u adolescentů někdy vše zadáváme písemnou formou – ke každému obrázku 1 list

Rozbor příběhu

a, klinický = žádné formální skórování

- introspekční přístup: a, všechny příběhy přečíst, podtrhnout důležité
b, přečíst podruhé, zhodnotit opakující se vzorce (opakující se intratestové vzorce chování osob v jednotlivých příbězích)

b, psychometrický – příliš se neujal

Interpretace

- hlavní hrdina, hlavní téma, motivace a potřeby hrdiny, (síla já)
- prostředí – vztah k uspokojování potřeb
- pojetí postav – rodičovské, sourozenecké
- významné konflikty, úzkosti, obrany proti konfliktům: 1, slabé x silné; 2, stažení se do sebe x pasivita; 3, potřeba manipulovat, ovládat atd.; interpretace já, atd.

Diagnostické závěry

- slouží k lepšímu poznání vnitřního světa probanda/ testovaného, potřeb interpersonálních vazeb
- dá se rozpoznat svět psychotika, neurotika, psychopata

3. Doplnování vět

- písemně, mladším dětem lze předčítat
- zdroj hypotéz a námětů pro rozhovor

4. Doplnování příběhů

- vhodné místo TAT pro děti s těžší zrakovou vadou

5. Scénické techniky

a, Scénotest

- rodinný život, figurky – má udělat scénku jako v divadle – uprostřed jeho rodiny (indiv.)
- varianta – celá rodina staví – interakce
- není jen diagnostický – dá se použít i terapeuticky (např. technika hraní role – dá se vracet zpět u scénotestu; děti to dělají raději než hrát divadlo)
- od 3 let použitelné neomezeně nahoru
- v pubertě – děti poněkud uražené, že se jim nabízejí hračky – spíše motivovat jako režisér, který tvoří scény, ne hračky ale postavy, kulisy; sestava hotová do ½ hodiny

Hodnotí se: formální i obsahové charakteristiky sestavy, chování dítěte v průběhu metody

a, organizace materiálu (chaotické = emocionální přetížení)

b, bohatost (prázdné sestavy, přetížené – LMD, např.)

c, ohrožování = úzkost (u dospívajících i potřeba soukromí)

c, rigidita – u větších dětí – MR, obsese, úzkosti mas?

d, útočnost – agresivní prvky

e, rozložení v ploše

f, obsah – symbolické vyjádření konfliktů

b, totéž = test světa (Bühlerová)

6. Výtvarné techniky

a, Kresba postavy – Machoverová

- postava libovolná, až je hotová – postava opačného pohlaví

- poté jakési inquiry ke kresbě – jak je stará, povolání, povahové vlastnosti, tělesné schéma
- proband se vědomě nebo nevědomě identifikuje s kreslenou postavou – projekce
- osoba opačného pohlaví – identifikace i s jinou osobou, která je pro něj významná (zejména s rodinou postavou)
- např. malý rozměr kresby – pocity méněcennosti; vztažené ruce – touha po kontaktu; zvýrazněná, zvláštní ústa – orální osobnost \Leftrightarrow primitivní, regredující, závislá na alkoholu, atd.
- Wágnerová – velikost postavy – malá = úzkostná, neurotické děti; kvalita čar = nadměrně pečlivé provedení – opět perfekcionista (úzkostnost); chybění podstatných částí těla (hlava, trup, končetiny, obličej) = inhibované děti, s adaptačními potížemi, vyčerpané; zvýrazněné oči – paranoidita; nohy – symbolem rovnováhy – opory těla; paže – krátké, deformované – komunikační obtíže

b, Test stromu – Koch

- strom = na symbolické úrovni kresba sama sebe; „nakresli ovocný strom“
- nahore = ideály; dole = pudovost
- všechny tyto kresebné testy – hypotetické

c, Kresba rodiny

- nakresli obrázek celé vaší rodiny, když jste všichni doma
- pro větší děti, který by vyjadřoval život celé vaší rodiny
- pro děti od 6ti do 12ti let – černou tužkou
- po dokončení rozebrat, kdo je kdo a co dělají, atd.; neklást sugestivní otázky

Hodnocení:

a, které osoby nakresleny, které chybí

- otec chybí častěji než matka
- i kresby, na kterých není žádný člověk (zvířátka apod.) = dysfunkční rodiny
- významné i zobrazení osob, které v rodině nežijí

b, v jaké situaci je rodina nakreslená

- menší děti – prostý výčet
- chybí často zobrazení prostředí
- situace vyjadřující pohodu nemusejí odpovídat realitě
- v kresbě se může zobrazit konflikt
- nápadnosti v zobrazení jednotlivých členů rodiny (zády, profilem, nápadně velká apod.); vyčerněná postava může být zdrojem strachu

Note: Kresba začarované rodiny

- doplňuje kresbu rodiny; obohacuje o symbolické vyjádření
- po provedení kresby – zjišťujeme, čím dítě zdůvodní právě toto vyjádření

7. Tři přání

- miniaturní motivační dotazník
- pozornost zasluhují zejména ta, která odrážejí starosti nepřiměřené dětskému věku

28 Dotazníkové metody pro děti

- jsou tím užitečnější, čím více se blížíme dospělosti
- u menších dětí – málo dotazníků, méně postihnou osobnost dítěte
- u dětí lze dotazníky administrovat obvyklým způsobem od 10ti let, pokud nemají vývojové poruchy učení

1 Škála zjevné úzkosti pro děti – CMAS (= Castaneda)

- od 4. do 6. třídy ZŠ
- dává validní odhad úzkosti (kontrolováno lži škálou)
- dobře se dá využít kladně zodpovězených položek k následné exploraci a analýze obtíží
- Matějček – doporučuje nechat CMAS vyplnit také rodičům – odpovídejte tak, jak myslíte, že odpoví dítě (dozvíme se, jak rodiče dítě znají, jak se dovedou vcítit)

2 Cathellův osobnostní dotazník pro mládež – HSPQ

- věk 13-17 let
- měří 14 základních vlastností, 3 lze chápat jako neurotické (citová nevyrovnanost, úzkostná nejistota, napjatá dráždivost)
- je rozšířen spíše v poradenství (individuálně + skupinově)

3 Eysenkův dotazník osobnosti pro děti (JEPI)

- obraz o struktuře osobnosti pro děti asi do 15ti let
- extraverze x neuroticismus + (lži škála)
- novější B-JEPI + 3. škála psychoticismus

4 Dotazník sebepojetí školní úspěšnosti – SPAS (Matějček – Vágnerová)

- informuje o tom, jakým způsobem dítě prožívá a hodnotí svůj školní výkon, své schopnosti a výkony v jednotlivých předmětech (ne o tom, jaké skutečně je, ale jaké si myslí, že je, jakým by chtělo být, jakým se bojí, že je)
- výsledek musíme porovnat s ostatními nálezy
- určen pro děti od 10ti let do konce školní docházky; užitečný zejména u dětí s vývojovou poruchou učení, LMD a poruchami adaptace na školu, u dětí s bolestmi břicha, hlavy
- znalost sebehodnocení dítěte – důležitá součást vyšetření, řekne o motivaci!, úzkostné dítě stejně vždy nespokojené, má nízké sebehodnocení

5 Dotazník rodinných vztahů Boneová – Anthony

- od předškolního věku po pubescenci; pro naše poměry upravila Dr. Mádrová 1988
- verze pro mladší a starší děti, popis testu, jak vypadá
- pozitivní výroky (silné, mírné), negativní (silné, mírné), hyperaktivita
- uživatel odkázaný na odhad získaný praxí
- zjišťuje, ke komu má dítě pozitivní nebo negativní vztah, ambivalence, jak jsou tyto vztahy vzájemné; když dítě označí např. pana „někdo“ jako osobu, která má k němu pozitivní vztah – cítí se v rodině nemilované nejspíš

6 Dotazník rodičovského jednání a postojů pro adolescenty – ADOR (Matějček, Říčan)

- pro věk 13-18 let

- výchovné praktiky rodičů, jak se jeví jejich dětem (projeví se objektivní i subjektivní faktor ve výsledcích)
- při posuzování mezilidských vztahů 2 kvality: zda náklonnost x ovládnání (moc); pozitivní zájem x hostilita; direktivnost x autonomie; nedůslednost (má blíže k hostilitě)
- pokud dítě označí rodiče jako nedůsledné, má k nim i záporný vztah, stejně označí-li je za hostilní
- dotazník dobrým východiskem pro exploraci rodinných vztahů

7 Posuzovací stupnice (Ratingová)

- dotazníky, které o probandovi vyplňuje jiná osoba (např. školní dotazník, který vyplňuje třídní učitel)
- rodiče nejčastěji posuzují povahové vlastnosti